

1975 lanserades det nationella etanolprogrammet
Pró-alcool i oljekrisens spår. Tanken var bland annat
att minska beroendet av importerat petroleum.

Endast texten i detta verk är licensierad under Creative Commons Erkännande-Icke-kommersiell-Inga bearbetningar 2.5 Sverige licens. För att se en kopia av denna licens, besök <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/2.5/se/>. Verket har publicerats i www.globalarkivet.se.

”Orättvisor är inte Guds straff”

Brasilien är som en enorm oljetanker som dröjer med att byta riktning. Vid en första anblick har allt förändrats på 35 år: globalisering, demokratisering, teknologisk och social utveckling. Men den som skrapar på ytan märker att viktiga strukturer består och många historier upprepar sig.

– Ojämlika förhållanden av Brasiliens mått minskar man inte så snabbt, säger Zizo Mamede.

TEXT: LENA ZETTERSTROM

1975 var Brasilien en militärdiktatur. Det politiska förtrycket hade hårdnat sedan 1968 och ännu syntes inga tecken på att det skulle luckras upp. Men under ytan växte det organiserade motståndet, främst inom de katolska befrielse-teologiska basgrupperna. Vid den här tiden utvecklade Brasiliens nuvarande president Luiz Inácio Lula da Silva sitt fackligt-politiska

engagemang vilket ledde fram till strejkerna på bilindustrierna runt São Paulo 1978–80 och 1980 bildandet av arbetarpartiet PT, *o Partido dos trabalhadores*. I ett land där partierna dittills fungerat som fanklubbar kring enskilda starka ledare och familjer utgjorde PT:s breda bas och demokratiska diskussion något verkligt nytt.

1975 gick den brasilianska ekonomin på

LENNART HÅKANSSON ARKIVBILD/UBV

högvarv. Brasilien presenterade tillväxtsiffror som liknar Kinas utveckling idag och perioden kallades för det ekonomiska miraklet. Militärregimen satsade på industrialisering, och imports substitution – att stimulera inhemsk produktion för att ersätta dyra importvaror och göra sig mer oberoende av omvärlden. Men många av investeringarna i Brasilien var transnationella företag, som Scania, Ericsson och Elektrolux.

1975 lanserade också den brasilianska militärjuntan – i oljekrisens spår – det nationella etanolprogrammet Pró-alcool för att stimulera den inhemska etanolproduktionen och minska beroendet av importerat petroleum. Småbönder avhystes från sina marker för att ge plats åt expanderande sockerrörsplantager

då//nu I BRASILIEN

och i många fall blev bönderna jordlösa och säsongsanställda sockerrörshuggare. De som tjänade mest på regeringens subventioner var storgodsägarna, de så kallade sockerpatronerna, som fick en ny marknad i tider av fallande världsmarknadspriser på socker. Brasiliens etanolproduktion ökade mer än tjugofalt: från 600 miljoner liter 1975–76 till 12,3 miljarder liter under rekordåren 1986–87.

– Under de senaste 35 åren har Brasilien genomgått en stor omvandling inom alla sektorer, sammanfattar Evaldo Alves på utbildnings- och forskningsstiftelsen Getúlio Vargas i São Paulo. Nya grupper av befolkningen deltar nu både vad gäller produktion och konsumtion.

– Globaliseringen var den främsta drivkraften i den här utvecklingen, inte minst den nya kommunikationsteknologin, fortsätter Alves. Trots det är det fortfarande många som står utanför och vi har en lång process av fortsatt integration av ekonomiskt marginaliserade grupper framför oss.

1975 var José "Zizo" Mamede elva år gammal och bodde i den lilla staden Serra Branca på sertão – nordöstra Brasiliens torra inland.

– Det var svåra tider. Ofta hade vi varken kött, fisk eller ost utan åt bara ris och bönor.

600

miljoner liter etanol producerades i Brasilien 1975–1976. Skördeperioden 2009–2010 hade siffran stigit till

24 000

31

procent av befolkningen
levde i fattigdom (mindre
än två dollar per dag)
1981. 2006 hade siffran
sjunkit till

16

Min pappa var polis och min mamma lärarinna. För att inte svälta fiskade vi i dammarna runt staden. Vi hade också en liten åker där vi odlade majs och bönor under regnperioden. Det var hårt arbete, men ingen var ledsen för det.

Hur kände ni av att Brasilien var en militär-diktatur?

– Min mamma var jätterädd för allt som hade med politik att göra.

Vad fick då dig att engagera dig politiskt?

– Min historielärarinna som tidigt visade oss att hunger, törst och orättvisor varken är naturliga eller Guds straff, och att var och en måste göra något för att förändra situationen.

2010 har globaliseringen, internet och regeringen Lulas sociala program nått även Serra Branca. Zizo är idag en av de ledande krafterna inom PT i delstaten Paraíba.

– PT lärde mig – redan innan jag var myndig och hade rösträtt – att politik är allas angelägenhet.

Mellan 2000 och 2004 satt han i kommunfullmäktige för PT i Serra Branca och 2004–2008 var han borgmästare i samma kommun. Han kandiderade för omval men förlorade.

”Lula har marknadsfört sitt land som en framtida internationell storproducent av energi”

– Jag trodde att politiska program för att förbättra folks levnadsstandard var tillräckligt för att bli omvald. Men i små städer i inlandet föredrar de flesta fortfarande personliga tjänster och gentjänster, röstköp, klientelism ...

Hur ser du på PT:s utveckling under åren som Lula varit president?

– Den innefattar minst två – till synes motsägelsefulla – tendenser. Å ena sidan har vi fenomenet *lulismo*: PT har brutit isen och för dialog med många sektorer i samhället som partiet inte hade kontakt med tidigare och löper till och med risken att bli populistiskt. Å andra sidan har partiet försvagats på grund av korruptionsskandaler och de oetiska misstag som vissa regeringsmedlemmar begick.

Varför fortsätter Brasilien att vara ett av världens mest ojämlika länder, trots åtta år med PT i regeringsställning?

– Ojämlika förhållanden av Brasiliens mått minskar man inte så snabbt – speciellt inte vad gäller tillgång till utbildning och teknologi. Regeringen Lula har enligt min mening gjort vad som varit möjligt under den här tiden, utan att riskera politisk och ekonomisk instabilitet. Men för att minska klyftorna ordentligt krävs åtminstone ytterligare en generation, säger Zizo som tror att valet av Dilma kommer att flytta fokus från personkulten kring Lula och på så sätt stärka PT:s bredd som parti.

då//nu
I BRASILIEN

Trots att skördearbetet mekaniserats på många håll huggs de flesta sockerrör (för etanolproduktion) fortfarande för hand. Arbetsförhållandena är inte nämnvärt bättre än på 1970-talet. MARIA KARLSSON

2010 avslutar Luiz Inácio Lula da Silva sina åtta år som president med ett nästan 80-procentigt stöd. Han har som ingen annan latinamerikansk ledare lyckats behålla makten genom en pragmatisk balansgång mellan intressegrupper. Elitens makt har inte hotats, misären har stadigt minskat och satsningen på infrastruktur och ekonomisk tillväxt under den senaste mandatperioden börjar ge resultat. Lula brukar stolt säga att Brasilien var det sista landet i världen att gå in i den globala finanskrisen 2008 – och det första att ta sig ur den. Samtidigt har PT försvagats som demokratisk kraft och många före detta PT-anhängare har lämnat politiken eller gått över till mer radikala småpartier.

2010 är etanolen, efter en tillbakagång under nästan 20 år, åter en strategisk utvecklingsgren i Brasilien, nu med tyngdpunkt på export-

marknaden. Genteknologin har skapat sockerrör med högre avkastning, skördearbetet har mekaniserats i vissa områden och regeringen vill rättvisemärka, men i hög grad är de sociala och miljömässiga konsekvenserna av etanolproduktionen fortfarande desamma som på 70-talet. Lula har marknadsfört sitt land som en framtida internationell storproducent av energi och de senaste oljefyndigheterna långt under havsbotten utanför Rio de Janeiros kust lämnar han över till sin före detta energiminister och efterträdare på presidentposten, Dilma Rousseff.

– Brasilien förändras, men på något sätt lyckas den dominerande klassen alltid behålla makten, avslutar Evaldo Alves på Getúlio Vargas-stiftelsen. Det är som om allt går i cirklar. ■